

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Τα δημοτικά τραγούδια αποτελούν δημιουργήματα του ελληνικού λαού, κυρίως της αγροτικής κοινωνίας και εκφράζουν συλλογικά βιώματα, ιδέες και συναισθήματα του λαού. Στις παραδοσιακές κοινωνίες το δημοτικό τραγούδι συντρόφευε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα (δουλειές, γάμους, εκδηλώσεις, γιορτές...) εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την συνέχεια της ελληνικής παράδοσης. Συχνά συνδύαζε την ποίηση με τη μουσική και τον χορό. Τα δημοτικά τραγούδια μεταφέρονταν προφορικά από περιοχή σε περιοχή, γι' αυτό δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο να τα συναντούμε σε πολλές παραλλαγές. Ένα χαρακτηριστικό των δημοτικών τραγουδιών αποτελεί η λιτότητα εκφραστικών μέσων και η πυκνότητα του λόγου. Αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό αποτελεί επίσης η κυριαρχία ουσιαστικών και ρημάτων τα οποία προσδίδουν κίνηση και ζωντάνια στον λόγο, ενώ δεν παραλείπονται τολμηρές προσωποποιήσεις, άστοχα ερωτήματα και στερεοτυπικές εκφράσεις ή στίχοι. Ο πιο συνηθισμένος στίχος των δημοτικών τραγουδιών είναι ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος. Κάθε στίχος έχει ολοκληρωμένο νόημα (αρχή της ισομετρίας) και χωρίζεται με την τομή σε δύο ημιστίχια, όπου το δεύτερο συμπληρώνει ή επαναλαμβάνει το νόημα του πρώτου. Η έλλειψη ομοιοκαταληξίας και διασκελισμού αποτελούν άλλα δύο στοιχεία που διαχωρίζουν τα δημοτικά τραγούδια από άλλα ποιήματα.

Τα δημοτικά τραγούδια παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία θεμάτων. Ανάλογα με τα θέματά τους διακρίνουμε τρεις μεγάλες κατηγορίες. Στην πρώτη κατατάσσουμε αυτά που αναφέρονται σε διάφορες εκδηλώσεις της ζωής (νυφιάτικα, νανουρίσματα, τραγούδια της ξενιτιάς, μοιρολόγια κ.ά.). Στην δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα ιστορικά, δηλαδή τα τραγούδια που αναφέρονται σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα ή σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Στην τρίτη κατηγορία τοποθετούμε τις παραλογές, ένα ιδιαίτερο είδος δημοτικών τραγουδιών που διακρίνεται για την μεγάλη έκταση, τον αφηγηματικό χαρακτήρα, τον επικό τόνο και την δραματική έκβαση. Τα θέματα των παραλογών πηγάζουν από περιπέτειες της ζωής, αληθινές ή φανταστικές.

Το δημοτικό τραγούδι είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την επανάσταση του 1821, καθώς εκτιμάται ότι εκατοντάδες τραγούδια γράφτηκαν την περίοδο της επανάστασης μέχρι και την απελευθέρωση. Το δημοτικό τραγούδι το 1821 ήταν το μέσο έκφρασης του πόνου, του πόθου και των ηρωικών κατορθωμάτων της εποχής και στηρίχτηκε σε αληθινά βιώματα, που μόνο μέσα από την αυθόρμητη λαϊκή ποίηση θα μπορούσαν να εκφραστούν. Ιδιαίτερα στα κλέφτικα τραγούδια διάχυτη είναι η προετοιμασία του ένοπλου αγώνα για την απελευθέρωση καθώς αυτά υπήρξαν εμψυχωτές του ελληνικού λαού καταπολεμώντας το φόβο και οδηγώντας τους Έλληνες στα απάτητα κορφοβούνια. Το δημοτικό τραγούδι εκτός από την ιστορία των αγώνων για την απελευθέρωση, αναδεικνύει μια άλλη πολυτιμότερη ιστορία, την ιστορία της ψυχής, της ευαισθησίας, του ήθους, της αρετής που σφραγίζει το ιστορικό αυτό κατόρθωμα. Τα θρυλικά ιστορικά γεγονότα που γεννήθηκαν από τη ψυχή του έθνους διατηρούνται αλώβητα στο ιστορικό δημοτικό τραγούδι και προστίθενται αναλλοίωτα στην εθνική μας παρακαταθήκη.

Εισαγωγή

Μια από τις ελληνικές επαναστάσεις που δυστυχώς δεν διδασκόμαστε, είναι και αυτή του ηγεμόνος της Βλαχίας Μιχαήλ του Γενναίου (1557-1601). Το Πελοποννησο-αθηναϊκό ελληνικό κράτος την «ξέχασε». Την διέσωσαν όμως τα θρακιώτικα δημοτικά τραγούδια. Σε αυτόν αναφέρεται το τραγούδι «Μιχάλμπεης» (αφηγηματικό ιστορικό τραγούδι της Δυτ. Θράκης, σε ήχο πλάγιο Α΄).

***Μιχάλμπεης βουλευτήκε τούς Τούρκους να χαλάσει
με τετρακόσια κάτεργα κι εξήντα δύο γαλιόνια.
Μπροστά πααίν' τα κάτεργα και πίσω τα γαλιόνια,
στην μέσ' πααίν' Μιχάλμπεης, μεγάλος καπετάνιος!
Στο 'να του χέρ' κρατά σταυρό και στ' άλλο το σπαθί του,
τον τρέμει ούλη η Τουρκιά και της Βλαχιάς τα μέρη.***

Το 1789 ο δερβέναγας του Αλή-πασά Γιουσούφ Αράπης εκστρατεύει με 3.000 Τουρκαλβανούς εναντίον των αρματολών Θεσσαλίας και

Ρούμελης. Αντιδρούν οι Κοντογιανναίοι. Γενάρχης τους ήταν ο «ένδοξος και μεγαλοπρεπής» (κατά Κασομούλη) Γιαννάκης Κοντογιάννης, αρματολός Πατρατζικίου (Υπάτης), ο οποίος πολέμωσε από το 1750. Μετά τον θάνατό του, αντί να κληροδοτήσει σπίτια και παλάτια στους υιούς του, Κωνσταντή και Μήτσο, τους κληροδότησε το όραμα της Επανάστασής! Αυτοί αντέταξαν ισχυρά αντίσταση, αλλά διεσκορπίστηκαν και συνέχισαν τον πόλεμο ως κλέφτες. Τελικά, σε μία μάχη κοντά στην γέφυρα της Τατάρνας στην Ευρυτανία (αρχές 19ου αι.), ο Κωνσταντής σκοτώθηκε κι αιχμαλωτίστηκε ο υιός του Κωνσταντή, Νικολάκης. Αργότερα, ο Νικολάκης εξαγοράστηκε και χωρίς να πτοηθεί από το προηγούμενο τραυματικό βίωμά του, έλαβε μέρος στην Επανάσταση του 1821 - μαζί με τον θείο του Μήτσο Κοντογιάννη. Ποιος καλείται να περάσει στην αθανασία την αντίσταση και επανάσταση των Κοντογιανναίων; Μα φυσικά, το δημοτικό τραγούδι! Ο λαός βάζει αγγελιαφόρο να φέρει μαντάτο στην Κοντογιάνναινα – γιατί το θηλυκό φέρνει την ζωή, το θηλυκό είναι προορισμένο να την κλάψει – να θρηνεί, σε μια σκηνή που μας αποδεικνύει το πόσο το δημοτικό μας τραγούδι είναι η συνέχεια της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας:

***«Το τι μαντάτα μου 'φερεις από τους καπετάνους;».
«Πικρά μαντάτα σου 'φερα από τους καπετάνους,
τον Νικολάκη πιάσανε, τον Κωνσταντή βαρέσαν!»...
«Πού 'σαι, μανούλα, πρόφτασε, πιάσε μου το κεφάλι,
και δέσ' το μου σφιχτά-σφιχτά, για να μοιρολογήσω!
Και ποιον να κλάψω από τούς δύο, ποιόν να μοιρολογήσω;»...***

Το 1807 γίνεται η μεγάλη επανάσταση του Ολύμπου, με επί κεφαλής τους Λαζαίους, τους 4 αρματολούς του θεϊκού βουνού, τους υιούς του Λάζου, τους Λαζαίους (ή τα Λαζόπουλα - όπως είναι γνωστοί ο Τόλιας, ο Χρήστος, ο Νίκος και ο Κώστας). Η επανάσταση κατεστάλη. Οι τρεις πρώτοι παρέμειναν στην Ραψάνη, ο Κώστας κρατήθηκε όμηρος, από τον Αλή-πασά στα Ιωάννινα! Το 1812, ανέλαβε το πασαλίκι της Θεσσαλίας ο υιός του Αλή, Βελή-πασάς. Κυνήγησε και σκότωσε τους Λαζαίους, στην Ραψάνη. Τις δε οικογένειές τους απήγαγε στον Τύρναβο. Άρπαξε δε για το χαρέμι του, την ομορφότερη, την γυναίκα του Κώστα, για προσβολή και για πόνο. Κι ο Κώστας, αργότερα, σκοτώθηκε από τον Αλή-πασά. Καμιά σελίδα των βιβλίων μας δεν τα γράφει τούτα. Δεν τους υμνεί. Μόνο οι σελίδες των δημοτικών τραγουδιών διέσωσαν την αλήθεια, μέσα από τους στίχους του τραγουδιού «Των Λαζαίων οι γυναίκες»:

***Τρία πουλάκια κάθονται στον Έλυμπο στην ράχη.
Το 'να τηράει τα Γιάννινα, τ' άλλο την Κατερίνα,
το τρίτο το καλύτερο μοιρολογάει και λέει:***

**«Τι 'ν' το κακό που πάθαμε, οι μαύροι οι Λαζαίοι!
 Μας χάλασε ο Βελή-πασάς, μάς έκαψε τα σπίτια,
 μας πήρε τις γυναίκες μας, μάς πήρε τα παιδιά μας!
 Στον Τούρναβο τις πάπαιε, πεσκέσι του βεζύρη!
 Μπροστά πηγαίνει η Τόλιανα κι οπίσω οι συννυφάδες,
 κι οπίσω-οπίσω η Κώσταινα με το παιδί στο χέρι!
 Σαν μήλο, σαν τριαντάφυλλο, σαν νεραντζιά κομμένη!
 Βγαίνουν κυράδες, την τηρούν από τα παραθύρια:
 «Ποιες είν' αυτές οπο' 'ρχονται στην Πόρτα, στο σαράι;».
 «Κυράδες, τι λογιάζετε, κυράδες, τι τηράτε;
 Εμείς είμαστε κλέφτισσες, γυναίκες των Λαζαίων!»!
 Βελή-πασάς αγνάντευε, στέκει και τις ρωτάει:
 «Γυναίκες, πού είν' οι άντροι σας κι οι καπεταναραίοι;»
 «Είναι ψηλά στον Έλυμπο, ψηλά στα κυπαρίσσια».
 «Πάρτε τες τρεις, φλακώστε τες, βάλτε τες στο μπουντρούμι,
 την Κώσταινα την όμορφη, φέρτε την στο χαρέμι!».**

Στα Αθαμανικά όρη έμεινε το τραγούδι «Η πεθαμένη καλογριά» να θυμίζει με αλληγορίες μια ακόμη αποτυχημένη ελληνική επανάσταση, που ύψωσε την σημαία της με τον παπα-Θύμιο Βλαχάβα, στα Χάσια όρη, στις 5 Μαΐου 1808, γιατί ο Μαχμούτ-πασάς πετσόκοψε τον αδελφό του Θεοδωράκη και 650 συντρόφους του, αφού αντέταξε απέναντί τους 15.000 στρατό! Το Κίνημα της Ρούμελης του παπα-Θύμιου απέτυχε. Ο ίδιος συνελήφθη και θανατώθηκε από τον Αλή πασά, το 1809, δια διαμελισμού στα Ιωάννινα. (2) Σήμερα η μνήμη του όμως μένει ζωντανή με τον χορό καγκελάρι στα Αθαμανικά όρη της Ηπείρου, που είναι γεμάτος όρκους. Ο όρκος για τον Έλληνα είναι κάτι ιερό. Δεν ορκίζονταν εύκολα οι Έλληνες. Παρά μόνο για πολύ σοβαρούς λόγους, και δη εθνικούς. Σε αυτήν την μνήμη θέλουν να ανατρέξουμε οι ανώνυμοι ποιητάδες μας, όταν μας προτρέπουν:

Μα τον άγιο Κωνσταντίνο, τον χορό δεν τον αφήνω...

Στο όνομα του Κωνσταντίνου η Ελλάς πάλλεται! Γνωρίζει καλά πως αυτός ήταν που ίδρυσε την Κωνσταντινούπολη. Αυτό το όνομα είχε και ο τελευταίος αυτοκράτωρ της, ο πλέον τραγικός άνθρωπος του κόσμου, που του έλαχε μοίρα επί των ημερών της βασιλείας του να «πέσει η Πόλις», προδομένος από το ιερατείο και τους πολιτικούς του! Ο λαός μας πιστεύει πως αυτός δεν έχει πεθάνει! Μαρμάρωσε από το όνειδος και θα ξεμαρμαρωθεί, όταν «πάλι με χρόνια με καιρούς, πάλι δικά μας θα 'ναι». Στο όνομά του, λοιπόν, ορκίζεται ο λαός. Και κάτι ακόμη σημαντικό: Αποκαλεί «χορό» τον πόλεμο, την επανάσταση. Αυτό που άλλοι λαοί

τρέμουν και απεύχονται, ξορκίζουν και φοβούνται «για μας παιχνίδι ο πόλεμος»!

Οι ποιητάδες προτρέπουν να δώσουμε και άλλον όρκο:

Μα τον άγιο Ιωάννη, ο χορός πάει γαϊτάνι...

Στο όνομα του αγίου Ιωάννου, οι επαναστατημένοι Έλληνες ακούν τον Πρόδρομο. Τον πρόδρομο της ελευθερίας, της ανεξαρτησίας. Δεν είναι τυχαίο που αυτόν – τον Πρόδρομο δηλαδή – επέλεξαν και οι φιλικοί για να ορκίζονται! Οι λέξεις για τους Έλληνες έχουν σημασία και πέρα απ' αυτό που λένε. Οι λέξεις, οι συλλαβές και τα γράμματα για μας είναι σύμβολα. Και το σύμβολο είναι το μέσον με το οποίο πας στην βολή, στον στόχο σου! Κι εδώ πάλι ο πόλεμος αποκαλείται χορός, και μάλιστα χορός με συνέχεια και συνέπεια, όπως το γαϊτάνι...

Βρίσκουμε και όρκο στον άγιο Αριστομένη!

Μα τον άγιο Αριστομένη, κάθονται μακριά οι ξένοι.

Ποιος είναι άραγε αυτός ο άγιος;

Ο άγιος Αριστομένης που επικαλείται ο λαός μας σε μια επανάσταση, δεν είναι άλλος από τον ήρωα των αρχαίων Μεσσηνίων, ο οποίος, το 688 π.Χ., ξεσήκωσε τους Μεσσηνίους εναντίον των Σπαρτιατών κατακτητών του τόπου τους! Όνομα που ο Έλληνας έχει συνδέσει με επανάσταση. Στον δε στίχο «κάθονται μακριά οι ξένοι» γίνεται υπαινικτική αναφορά στην ουδετερότητα που κρατούσαν οι ξένες δυνάμεις, στο έγκλημα κατά της Ελλάδος. Ο στίχος θέλει να ξυπνήσει τους Έλληνες και να τους πει πώς να μην περιμένουν τίποτε από κανέναν. Εάν δεν ξεσηκωθούν από μόνοι τους, δεν θα ελευθερωθούν ποτέ!

Βρίσκουμε τους κλέφτες να ορκίζονται στον άγιο Αρσένη!

Μα τον άγιο Αρσένη, φεύγουνε ταχιά οι ξένοι.

Γιατί; Γιατί στο όνομά του ο Έλληνας βρίσκει πίσω από την λέξη το αρσενικό, τον ανδρισμό που χρειάζεται, την αρρενωπότητα. Και κάτι ακόμη σημαντικό: Ο άγιος Αρσένη εορτάζεται στις 8 Μαΐου. Ανοιξιάτικα! (Όπως μαγιάτικοι είναι και ο Κωνσταντίνος και ο Αθανάσιος, που θα δούμε παρακάτω). Την εποχή, που συμβολικά ανοίγει η φύση, η διάθεση για πανηγυρικό ξεσηκωμό:

***Ακόμα ετούτη την άνοιξη, τούτο το καλοκαίρι,
ώσπου να 'ρθεί ο Μόσκοβος, να φέρει το σεφέρι...***

Βρίσκουμε όρκο κλεφτών στην αγία Αικατερίνη.

Μα την αγία Αικατερίνη, κán'ας ξένος δεν θα φύγει..

Εδώ το όνομα της Αικατερίνης παραπέμπει στην τσαρίνα της Ρωσίας και στην βοήθεια που οι Έλληνες καρτερούσαν από την Αγ. Πετρούπολη. Έπειτα υπήρχε έντονη ακόμη στην μνήμη τους και η Αικατερίνη των Μεδίκων συνδεδεμένη με την μεγάλη σφαγή την Νύκτα του Αγ. Βαρθολομαίου που προκάλεσε (23.8.1572)! Την βοήθεια της τσαρίνας Αικατερίνης στέλνουν σαν κρυφό μήνυμα, λοιπόν, και την σφαγή της Αικατερίνης των Μεδίκων προαναγγέλλουν. «Κανέννας ξένος δεν θα φύγει», υπόσχεται ο όρκος, γιατί οι Έλληνες είχαν αγαπήσει τους ξένους φιλέλληνες – και πώς να μη; - που είχαν έλθει έως εδώ, εγκαταλείποντας σπίτια, πατρίδες και περιουσίες, για να πολεμήσουν για το δίκαιο αίτημα της πιο πνευματικής χώρας στον κόσμο, έναντι της πλέον βάρβαρης!

Όρκο βρίσκουμε και στην αγία Κυριακή:

Μα την αγία Κυριακή, όλ' οι ξένοι είν' αδερφοί...

Όλοι όσοι άκουγαν το όνομα της αγίας Κυριακής, στον όρκο και το δημοτικό τραγούδι, δεν πήγαινε ο νους τους στην χριστιανή αγία Κυριακή, την οποία ελάχιστα ε γνώριζαν εκείνη την εποχή, αλλά στην άλλη, την σπουδαιότερη γι' αυτούς Κυριακή της Αναστάσεως του Γένους. Αυτήν ονειρεύονταν, αυτήν τραγουδούσαν, σε αυτήν ορκίζονταν! Και ενθουμούντο και την πάγια αρχή της φιλοξενίας των Ελλήνων, την οποία είχαν αναγάγει και σε θεότητα, με μπροστάρη τον Ξένιο Δία. Και υπόσχονταν στους ξένους που είχαν ανέβει στα βουνά κι είχαν ενσωματωθεί μαζί τους, πως όταν όλα κοπάσουν κι η Ελλάς θα είναι λεύτερη και πάλι, θα ζήσουν σαν αδέρφια.

Όρκος και για την αγία Παρασκευή ευρίσκεται στα δημοτικά μας τραγούδια των κλεφτών της Επανάστασεως.

Μα την άη Παρασκευή, είμαστε όλοι αδερφοί.

Σκόπευε κατ' ευθείαν όχι στην χριστιανή αγία, αλλά στην παρασκευή-προπαρασκευή του Αγώνος που ήθελε να μηνύσει. Σε μια τέτοια παρασκευή στηρίζονταν όλες οι ελπίδες του Γένους. Κι όσο πιο άρτια αυτή προετοιμαζόταν, τόσο πιο τρανή επιτυχία θα είχε. Γι' αυτόν τον

στόχο, «είμαστε όλοι αδερφοί», φράση που αντλούσε και από την - πρόσφατη τότε - Γαλλική Επανάσταση!

Τελευταίος όρκος, ήταν ο όρκος στον άγιο Αθανάσιο:

Μα τον άγιο Αθανάση, ο χορός μας ας χαλάσει...

Μέσω της αναφοράς του αγίου Αθανασίου στον όρκο και το τραγούδι, ο Έλληνας έβλεπε τις ανοιχτές πύλες της αθανασίας που τον καρτερούσαν, εάν ο χορός-πόλεμος χαλάσει και τον χαλάσει. Γιατί ο Έλληνας πάντα είχε μεταφυσικές αναζητήσεις, ο πρώτος διδάξας! Δεν θα επέτρεπε σε κανέναν κατακτητή να του τις στερήσει. Πάντα ήλπιζε σε ένα καλύτερο αύριο, πέρα από το εφήμερο σήμερα. Όμως πίστευε ακράδαντα πως για να φθάσει σε αυτό, θα έπρεπε να πολεμήσει. Κανείς δειλός Έλληνα δεν πέρασε ποτέ στην αθανασία με χρυσά γράμματα. Κι αυτό το ήξερε καλά. Γι' αυτό και στο όνομα του Αθανασίου, υπόσχεται και βλέπει την αθανασία, που πάντα ποθούσε η φυλή να αποκτήσει. Και γι' αυτήν άφησε συγγράμματα, έκανε επιτεύγματα, έμεινε εν ολίγοις λόγους, στην κορυφή του πανθέου στην πυραμίδα των λαών του κόσμου!

Τον Σεπτέμβριο του 1826, ο Ρουμελιώτης στρατηγός Γιάννης Μακρυγιάννης μετά του Γκούρα επολιορκούντο στην Ακρόπολη των Αθηνών από τους οθωμανούς. Περισσότερο γνωστός ως ιστορικός συγγραφέας ο Μακρυγιάννης – όπως μας τον αποκάλυψε ο Γ. Βλαχογιάννης, με την έκδοση των «Απομνημονευμάτων» του – καίτοι τραχύς, έψαλλε πολύ ωραία τα δημοτικά άσματα, καλλίφωνος ων, ενώ πολλάκις αυτοσχεδίαζε, φέρνοντας το δημοτικό τραγούδι κοντά στο γεγονός που ήθελε να υμνήσει, καθιστώντας το έτσι εργαλείο της ιστορίας.(3) Ένα τέτοιο δικό του μοιρολόι, λοιπόν, ήταν και αυτό που έψαλλε στο Σερπεντζέ, στην θέση που υπεράσπιζε. Εκάλεσε σε δείπνο τον Γκούρα και τους άλλους οπλαρχηγούς. Ο Γκούρας κι ο Παπακώστας τον παρακάλεσαν να τραγουδήσει, γιατί είχε καιρό να το κάμει. Και ο Μακρυγιάννης το έκαμε, συνοδευόμενος, ίσως από τον ταμπουρά του, την πανάρχαια πανδουρίδα του Πυθαγόρα. Είπε τότε το εξής αυτοσχεδιαστικό – δικό του δηλαδή – μοιρολόι:

***Ο Ήλιος εβασίλεψε (Έλληνα μου, βασίλεψε) και το φεγγάρι εχάθη (4)
κι ο καθαρός Αυγερινός που πάει κοντά στην Πούλια
τα τέσσερα κουβέντιαζαν και κρυφοκουβεντιάζουν.
Γυρίζει ο Ήλιος και τους λέει, γυρίζει και τους κρένει:
«Εψές οπού βασίλεψα πίσου από μια ραχούλα,
άκ'σα γοναίικια κλάμματα κι ανδρών τα μοιργιολόγια,
γι' αυτά τα ηρωικά κορμιά στον κάμπο ζαπλωμένα,***

*και μέσ' στο αίμα το πολύ είν' όλα βουτημένα.
Για την πατρίδα πήγαινε στον Άδη τα καημένα».*

Ο Γκούρας αναστέναξε και του λέει:

- Αδελφέ Μακρυγιάννη, σε καλό να το κάμη ο Θεός, άλλη φορά δεν τραγούδησες τόσο παραπονεμένα. Αυτό το τραγούδι σε καλό να μας βγη.

- Είχα κέφι, του είπε ο Μακρυγιάννης, οπού δεν τραγουδήσαμεν τόσον καιρόν.

Το τραγούδι που έχει ως βάση του την δημοτική ποίηση, έμελλε να γίνει πανελληνίως γνωστό κι αγαπητό, και να περάσει στα άπαντα των δημοτικών μας, καίτοι έχει επώνυμο δημιουργό.

Εάν δεν ήταν η δημοτική μας ποίηση, πολλές από τις ηρωικότερες σελίδες των Ελλήνων θα είχαν χαθεί. Και καλά που βρέθηκε ένας Γιάννης Βλαχογιάννης, ο οποίος προσπαθώντας το 1895 να εκδώσει την ιστορική μελέτη του «Ο θάνατος του Ανδρούτσου», ανακάλυψε πως για την συγγραφή της ταλαιπωρήθηκε να συλλέξει υλικό! Έτσι αντελήφθη πως το νεοσύστατο ελληνικό κράτος δεν διατηρούσε Αρχείο του Αγώνος του '21! Απεδύθη τότε σε μια titania προσπάθεια να το διασώσει. Εθυσίασε όλη του την ζωή σε αυτόν τον σκοπό. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να παραμελήσει το προσωπικό του πνευματικό έργο. Ήταν πάντως επιλογή του να θυσιάσει την προσωπική του δημιουργία για να μας κάνει γνωστή την Επανάσταση του '21, αλλά και τις μάχες του γλωσσικού ζητήματος, και κάθε ιστορικό έγγραφο από την εποχή της Αλώσεως, έως το 1868. Αναζήτησε χειρόγραφα και γράμματα των αγωνιστών, από συγγενείς τους, φίλους τους, κλπ. Τα περισσότερα εξ αυτών είχαν πωληθεί με το κιλό σε μπακάλικα, μανάβικα και κρεοπωλεία για... κόλλες περιτυλίγματος! Ο Βλαχογιάννης τα αγόραζε, με μεγάλη προσωπική του στέρηση, από αυτά τα καταστήματα... Τα ιστορικά κείμενα αυτά, εάν δεν ήταν ο Βλαχογιάννης θα ήταν καταδικασμένα να χαθούν! Από το 1888 ως το 1913 είχε καταφέρει να συγκεντρώσει έγγραφα και χειρόγραφα, που ξεπερνούσαν τις 300.000 σελίδες, τις οποίες είχε τακτοποιήσει σε φακέλους, με βάση το θέμα και τη χρονολογία! Συνέλεγε με κόπο και χρήμα όλα τα γραπτά κείμενα της εθνεγερσίας, πληρώνοντας από την τσέπη του, σωρούς χαρτιών, που το επίσημο κράτος εκποιούσε ως άχρηστα! Διέσωσε επίσης το «Αρχείο Αγώνος», το οποίο εφυλάσσετο στο Αρχαιοφυλακείο, που είχε ιδρύσει ο Καποδίστριας, το οποίο όμως όταν καταργήθηκε η φύλαξις του περιήλθε στο Ελεγκτικό Συνέδριο (1885) και ένα μέρος του μεταφέρθηκε στη Βουλή. Για... «λόγους χώρου», λοιπόν, αποφάσισαν οι - πάντα ανεύθυνοι

- δημόσιοι υπάλληλοι γραφειοκράτες να το εκποιήσουν (1893) με δημοπρασία (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 16.4.1893). (5)

Τα πρώτα ελληνικά δημοτικά τραγούδια είχαν καταγραφεί από ξένους περιηγητές στην Ελλάδα, αλλά ήταν σποραδικά και όχι συγκεντρωμένα και αναλυτική καταγραφή με στοιχεία.

Λαλούδι της Μονομπασιάς

**Λαλού- βάλι, λαλούδι της Μονομπασιάς,
λαλούδι της Μονομπασιάς και κάστρο της Αθήνας
και κάστρο της Αθήνας.**

**Και Παλαμήδι τ' Αναπλιού άνοιξε να 'μπω μέσα.
Να δω τις Αναπλιώτισες, τις Αναπλιωτοπούλες,
πώς πλένουν, πώς λευκαίνουνε, πώς μοσχοσαπουνάνε.
Με το 'να χέρι πλένουνε, με τ' άλλο σαπουνάνε,
και με τα δυο τα χέρια τους στο κάστρο πολεμάνε.**

Χαρά που το 'χουν τα βουνά

**Μωρέ, χαρά που το 'χουν, χαρά που το 'χουν τα βουνά,
χαρά που το 'χουν τα βουνά κι οι κάμποι περηφάνεια.**

**Γιατί γιορτάζει η Παναγιά, γιορτάζει κι η πατρίδα.
Σαν βλέπουν διάκους με σπαθιά, παπάδες με ντουφέκια,
σαν βλέπουν και το Γερμανό, της Πάτρας το Δεσπότη,
για να βλογάει τ' άρματα, να φχιέται τους λεβέντες.**

Μια κόρη τ' απεφάσισε

**Μια κόρη τ' απεφάσισε να πάει με τους κλέφτες
βάνει φωτιά, βρ' αμάν ωχ αμάν αμάν,
βάνει φωτιά στον αργαλειό.**

**Βάνει φωτιά στον αργαλειό, στο φιλντισένιο χτένι,
και τ' άρματά της φόρεσε και πάει με τους κλέφτες.
Δώδεκα χρόνους έκανε στους κλέφτες καπετάνιος**

κανείς δεν τήνε γνώρισε πως ήταν κορασίδα.
 Και μια Λαμπρή, μια Κυριακή, μια 'πίσημη ημέρα
 βγήκαν οι κλέφτες στο χορό να ρίξουν το λιθάρι.
 Το ρίχνουν τα κλεφτόπουλα, το παν σαράντα χνάρια,
 το ρίχνει και η κορασιά, το πάει σαράντα πέντε.
 Κι από το σείσμα το πολύ κι από το λύγισμά της
 εκόπη τ' αργυρό κουμπί και 'φάνη κάτι εφάνη.
 Κι άλλοι το λένε μάλαμα κι άλλοι το λένε ασήμι·
 κείνο δεν είναι μάλαμα, κείνο δεν είν' ασήμι,
 μόν' είν' της κόρης το βυζί.

Του Κανάρη

Δέκα μπουμπάρδες τούρκικες μες στα νησιά γυρνούνε
 για τον Κανάρη ψάχνουνε να τον εκδικηθούνε.
Τον Κανάρη για να βρούνε
Οι μπουμπάρδες τριγυρνούνε.

Μα ο Κανάρης πονηρός πάντα τους ξεγελάει
 και στις μπουμπάρδες τούρκικες μπουρλότο τους κολλάει.

Μα δυο μικρά πλεύμενα Πιπίνου και Κανάρη
 οι Τούρκοι που γλεντούσανε δεν πήρανε χαμπάρι.

Τ'ΕΧΕΙΣ ΚΑΗΜΕΝΕ ΠΛΑΤΑΝΕ

Τ' έχεις καημέ- καημένε πλάτανε και στέκεις μαραμένος
 με τις ριζού- ριζούλες στο νερό, αμάν,
 με τις ριζού- ριζούλες στο νερό,

με τις ριζούλες στο νερό και πάλι μαραμένος;
 Παιδιά μ' σαν με ρωτήσατε, να σας το μολογήσω.
 Αλή πασάς επέρασε με δεκαοχτώ χιλιάδες.
 Κι όλοι στον ίσκιο μ' έκατσαν.
 [Κι όλοι στον ίσκιο μ' έκατσαν, εκάτσαν στη δροσιά μου
 κι όλοι σημάδι μ' έβαλαν, κι όλοι με τουφεκίσαν.
 Μου κόψαν τα κλωνάρια μου, μαράθηκ' η καρδιά μου
 κι αυτός ο γέρ'-Αλή πασάς μου ρίχνει στην καρδιά μου.

Ταχιά σαν έρθ' η άνοιξη, σαν έρθ' το καλοκαίρι,
σαν έρθ' η άγια Πασχαλιά με το Χριστός Ανέστη
θα βγάλω φύλλα και κλωνιά].

Ο γέρος του Μοριά

Ένα τραγούδι θα σας πω για το Λεβέντη,
τον ασπρομάλλη μας, το Γέρο του Μοριά
και βάλτε, αδέρφια μας, για να στηθεί το γλέντι
τριπολιτσιώτικο κρασί και ψησταριά.

Γεια και χαρά σας, Μοραΐτες αδελφοί
κι εσείς κοπέλες, γεια σας.

Τη Λευτεριά η Ελλάδα μας
χρωστάει στη λεβεντιά σας.

Τα όμορφα χρόνια, τα παλιά, να ξαναζήσουν
και στου Ταΰγετου την πιο ψηλή κορφή,
κει, των προγόνων οι σκιές χορό να στήσουν
και να τους λέει τ' αγέρι τούτη τη στροφή:

Γεια και χαρά σας, Μοραΐτες αδελφοί,
που η μάνα αν δε σας γέννα
ούτ' Αγια - Λαύρα θα 'χαμε
ούτε Εικοσιένα.

του Αθανασίου Διάκου

Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλά στη Χαλκουμάτα.

Το 'να τηράει τη Λειβαδιά και τ' άλλο το Ζητούνι,
το τρίτο το καλύτερο μοιρολογάει και λέει:

-Πολλή μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα.

Μην' ο Καλύβας έρχεται, μην' ο Λεβεντογιάννης;

-Νουδ' ο Καλύβας έρχεται νουδ' ο Λεβεντογιάννης.

Ομέρ Βρυώνης πλάκωσε με δεκαοχτώ χιλιάδες.

Ο Διάκος σαν τ' αγροίκησε πολύ του κακοφάνη.
 Ψηλή φωνή εσήκωσε, τον πρώτο του φωνάζει.
 «Τον ταϊφά μου σύναξε, μάσε τα παλληκάρια,
 δώσ' τους μπαρούτη περισσή και βόλια με τις χούφτες,
 γλήγορα για να πιάσουμε κάτω στην Αλαμάνα,
 που 'ναι ταμπούρια δυνατά κι όμορφα μετερίζια».

Παίρνουνε τ' αλαφριά σπαθιά και τα βαριά τουφέκια,
 στην Αλαμάνα φτάνουνε και πιάνουν τα ταμπούρια.
 «Καρδιά, παιδιά μου» φώναξε, «παιδιά μη φοβηθείτε,
 σταθείτε αντρεία σαν Έλληνες και σα Γραικοί σταθείτε».

Ψιλή βροχούλαν έπιασε κι ένα κομμάτι αντάρρα,
 τρία γιουρούσιαν έκαμαν, τα τρία αράδα αράδα.
 Εμεινε ο Διάκος στη φωτιά με δεκαοχτώ λεβέντες.
 Τρεις ώρες επολέμαε με δεκαοχτώ χιλιάδες.
 Βουλώσαν τα κουμπούρια του κι ανάψαν τα τουφέκια,
 κι ο Διάκος εξεσπάθωσε και στη φωτιά χουμάει.
 Ξήντα ταμπούρια χάλασε κι εφτά μπουλουκμπασήδες,
 και το σπαθί του κόπηκε ανάμεσα απ' τη χούφτα
 και ζωντανό τον έπιασαν και στον πασά τον πάνουν.
 Χίλιοι τον παν από μπροστά και χίλιοι από κατόπι.

Κι ο Ομέρ Βρυώνης μυστικά στο δρόμο τον ερώτα:
 «Γίνεσαι Τούρκος Διάκο μου, την πίστη σου ν' αλλάξεις,
 να προσκυνήσεις στο τζαμί, την εκκλησιά ν' αφήσεις;»

Κι εκείνος τ' αποκρίθηκε και στρίφτει το μουστάκι:
 «Πάτε κι εσείς κι η πίστη σας, μουρτάτες να χαθείτε!
 Εγώ Γραικός γεννήθηκα Γραικός θε ν' αποθάνω.
 Α, θέλετε χίλια φλωριά και χίλιους μαχμουτιέδες
 μόνον εφτά μερών ζωή θέλω να μου χαρίστε,

όσο να φτάσει ο Οδυσσεύς και ο Θανάσης Βόγιας»
 Σαν τ' άκουσε ο Χαλίλμπεης, αφρίζει και φωνάζει:
 «Χίλια πουγκιά σας δίνω γω κι ακόμα πεντακόσια,
 το Διάκο να χαλάσετε, το φοβερό τον κλέφτη,
 γιατί θα σβήσει τη Τουρκιά κι όλο μας το ντοβλέτι».

Το Διάκο τότε παίρνουνε και στο σουβλί τον βάζουν.
 Ολόρτο τον εστήσανε κι αυτός χαμογελούσε,
 την πίστη τους τούς ύβριζε, τους έλεγε μουρτάτες:
 «Σκυλιά, κι α' με σουβλίσετε ένας Γραικός εχάθη.
 Ας είναι ο Οδυσσεύς καλά και ο καπετάν Νικήτας,
 που θα σας σβήσουν την Τουρκιά κι όλο σας το ντοβλέτι.

Τα Σαράντα Παλληκάρια

Σαράντα παλικάρια
 από τη Λει-. από τη Λειβαδιά.
 Πάνε για να πατήσουνε
 την Τροπο-, μωρ' την Τροπολιτσά

Στο δρόμο που πηγαίνανε γέροντα,
 μωρ' γέροντ' απαντούν.
 Ώρα καλή σου γέρο
 καλώς τα τα, καλώς τα τα παιδιά.

Πού πάτε παλικάρια
 πού πάτε βρε, πού πάτε βρε παιδιά.
 Πάμε για να πατήσουμε
 την Τροπο-, μωρ' την Τροπολιτσά

Ο χορός του θανάτου

"Έχε γεια καημένε κόσμε,
έχε γεια γλυκιά ζωή
και συ δύστυχη πατρίδα,
έχε γεια παντοτινή.

Στη στεριά δε ζει το ψάρι,
ουδ' ανθός στην αμμουδιά
και οι Σουλιώτισσες δεν ζούνε
δίχως την ελευθεριά".

ΤΗΣ ΔΕΣΠΩΣ

**-Αχός βαρύς ακούγεται, πολλά τουφέκια πέφτουν.
Μήνα σε γάμο ρίχνονται, μήνα σε χαροκόπι;
-Ούδε σε γάμο ρίχνονται ούδε σε χαροκόπι.
Η Δέσπω κάνει πόλεμο με νύφες και μ' αγγόνια.
Αρβανιτιά την πλάκωσε στου Δημουλά τον πύργο:
«Γιώργαινα, ρίξε τ' άρματα, δεν είναι εδώ το Σούλι.
Εδώ είσαι σκλάβα του πασά, σκλάβα των
Αρβανίτων».
«Το Σούλι κι αν προσκύνησε, κι αν τούρκεψεν η
Κιάφα,**

η Δέσπω αφέντες Λιάπηδες δεν έκαμε, δεν κάνει». **Δαυλί στο χέριν άρπαξε, κόρες και νύφες κράζει: «Σκλάβες Τούρκων μη ζήσωμε, παιδιά μ', μαζί μου ελάτε» και τα φυσέκια ανάψανε, κι όλοι φωτιά γενήκαν.**

Μαύρη ζωή που κάνουμε εμείς οι μαύροι κλέφτες

**Μαύρη, μωρέ, πικρή ζωή που κάνουμε
Μαύρη ζωή που κάνουμε εμείς οι μαύροι κλέφτες,
εμείς
οι μαύροι κλέφτες
Ποτέ, μωρέ, ποτέ μας δεν αλλάζουμε, ποτέ μας δεν
αλλάζουμε
και δεν ασπροφορούμε
Όλη, μωρέ, όλη μερούλα πόλεμο
Όλη μερούλα πόλεμο το βράδυ καραούλι, το βράδυ
καραούλι
Κοντά, μωρέ, κοντά, στα ξημερώματα
Κοντά στα ξημερώματα γυρίζω να πλαγιάσω, γυρίζω
να πλαγιάσω
Το χε- μωρέ, το χέρι μου προσκέφαλο και το σπαθί
μου στρώμα, και το σπαθί μου στρώμα
Το κά'μωρέ, καριοφίλι μ' αγκαλιά
Τι καριοφίλι μ' αγκαλιά σαν το παιδί την μάνα, σαν
το παιδί τη μάνα.**

*

Του Διάκου (22 Απριλίου 1821)

**Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλά στη Χαλκουμάτα.
Το 'να τηράει τη Λειβαδιά και τ' άλλο το Ζητούνι,**

το τρίτο το καλύτερο μοιρολογάει και λέει:
 -Πολλή μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα.
 Μην' ο Καλύβας έρχεται, μην' ο Λεβεντογιάννης;
 -Νουδ' ο Καλύβας έρχεται νουδ' ο Λεβεντογιάννης.
 Ομέρ Βρυώνης πλάκωσε με δεκαοχτώ χιλιάδες.

Ο Διάκος σαν τ' αγροίκησε πολύ του κακοφάνη.
 Ψηλή φωνή εσήκωσε, τον πρώτο του φωνάζει.
 «Τον ταϊφά μου σύναξε, μάσε τα παλληκάρια,
 δώσ' τους μπαρούτη περισσή και βόλια με τις
 χούφτες,
 γλήγορα για να πιάσουμε κάτω στην Αλαμάνα,
 που `ναι ταμπούρια δυνατά κι όμορφα μετερίζια».

Παίρνουνε τ' αλαφριά σπαθιά και τα βαριά τουφέκια,
 στην Αλαμάνα φτάνουνε και πίνουν τα ταμπούρια.
 «Καρδιά, παιδιά μου» φώναξε, «παιδιά μη
 φοβηθείτε,
 σταθείτε αντρεία σαν Έλληνες και σα Γραικοί
 σταθείτε».

Ψιλή βροχούλαν έπιασε κι ένα κομμάτι αντάρα,
 τρία γιουρούσιαν έκαμαν, τα τρία αράδα αράδα.
 Εμεινε ο Διάκος στη φωτιά με δεκαοχτώ λεβέντες.
 Τρεις ώρες επολέμαε με δεκαοχτώ χιλιάδες.
 Βουλώσαν τα κουμπούρια του κι ανάψαν τα
 τουφέκια,
 κι ο Διάκος εξεσπάθωσε και στη φωτιά χουμάει.
 Ξήντα ταμπούρια χάλασε κι εφτά
 μπουλουκμπασήδες,
 και το σπαθί του κόπηκε ανάμεσα απ' τη χούφτα
 και ζωντανό τον έπιασαν και στον πασά τον πάνουν.
 Χίλιοι τον παν από μπροστά και χίλιοι από κατόπι.

**Κι ο Ομέρ Βρυώνης μυστικά στο δρόμο τον ερώτα:
 «Γίνεσαι Τούρκος Διάκο μου, την πίστη σου ν'
 αλλάξεις,
 να προσκυνήσεις στο τζαμί, την εκκλησιά ν'
 αφήσεις;»**

**Κι εκείνος τ' αποκρίθηκε και στρίφτει το μουστάκι:
 «Πάτε κι εσείς κι η πίστη σας, μουρτάτες να χαθείτε!
 Εγώ Γραικός γεννήθηκα Γραικός θε ν' αποθάνω.
 Α, θέλετε χίλια φλωριά και χίλιους μαχμουτιέδες
 μόνον εφτά μερών ζωή θέλω να μου χαρίστε,
 όσο να φτάσει ο Οδυσσεύς και ο Θανάσης Βόγιας»
 Σαν τ' άκουσε ο Χαλίλμπεης, αφρίζει και φωνάζει:
 «Χίλια πουγκιά σας δίνω γω κι ακόμα πεντακόσια,
 το Διάκο να χαλάσετε, το φοβερό τον κλέφτη,
 γιατί θα σβήσει τη Τουρκιά κι όλο μας το ντοβλέτι».**

**Το Διάκο τότε παίρνουνε και στο σουβλί τον βάζουν.
 Ολόρτο τον εστήσανε κι αυτός χαμογελούσε,
 την πίστη τους τούς ύβριζε, τους έλεγε μουρτάτες:
 «Σκυλιά, κι α' με σουβλίσετε ένας Γραικός εχάθη.
 Ας είναι ο Οδυσσεύς καλά και ο καπετάν Νικήτας,
 που θα σας σβήσουν την Τουρκιά κι όλο σας το
 ντοβλέτι.**

*

Τι έχεις καημένε πλάτανε

**Τι έχεις καημένε πλάτανε
 και στέκεις μαραμένος,
 με τις ριζούλες στο νερό
 με τη δροσιά στα φύλλα;**

**Παιδιά μ' , σαν με ρωτήσατε,
 να σας το μολογήσω. Αλή Πασάς**

**επέρασε με δεκαοχτώ χιλιάδες.
Κι όλοι στον ίσκιο μ' έκατσαν
και κάτω απ' τη δροσιά μου
κι όλοι σημάδι μ' έβαλαν
κι όλοι με τουφεκίσαν.**

**Άλλοι βαρούν τους κλώνους μου
κι άλλοι βαρούν τα φύλλα
κι ο σκύλος ο Αλή Πασάς
βαρεί μες στην καρδιά μου.
Μαράθηκαν τα φύλλα μου,
μαράθηκε η καρδιά μου.**

*

Ξύπνα ραγιά

**Ραγιά καημένε μου ραγιά για σήκω το κεφάλι, τη
δόξα πού 'χες μια φορά απόκτησέ την πάλι.**

**Ξύπνα καημένε μου ραγιά, ξύπνα να δεις τη
λευτεριά.**

**Διψούν οι κάμποι για νερό και τα βουνά για χιόνια
διψούνε και για λευτεριά οι σκλάβοι τόσα χρόνια.**

**Κοιμούμαι μ' ένα όνειρο, ξυπνώ με μιαν ελπίδα
να ιδώ κι εγώ μια μέρα φως ελεύθερη πατρίδα.**

**Ξύπνα καημένε μου ραγιά, ξύπνα να δεις τη
Λευτεριά.**

*

Ήταν η μέρα βροχερή

**Μα ήταν η μέρα βρο- μουρτάτη, βροχερή
 Και η νύχτα πο- μωρέ, ποντισμένη
 Που κίνησ' ο 'Μπραήμ, άιντε, ρε Παπαφλέσσα,
 'Μπραήμ, ο Ιμπραήμ πασάς
 'ίντε, που κίνησ' ο 'Μπραήμ, 'Μπραήμ πασάς από την
 Α- από την Αλεξάνδρεια
 Νύχτα σε νύχτα πε- άιντε, ρε Παπαφλέσα μου, πε-
 ωρέ, περπατεί
 'ίντε, νύχτα σε νύχτα πε- μουρτάτη, περπατεί
 Λιμάνι σε- μωρέ, σε λιμάνι φέρνει τ' ασκέρι δια-
 άιντε, ρε Παπαφλέσσα μου, δια- ωρέ, διαλεχτό
 Φέρνει τ' ασκέρι διαλεχτό, ούλο στραβαραπάδες
 Και στη Μεθώνη άραξε μέσα στο Ναυαρίνο**

**(το τραγούδι αναφέρεται στην εκστρατεία του
 Ιμπραήμ, ο οποίος το 1825 ξεκινώντας από την
 Αλεξάνδρεια έφτασε ως το Ναυαρίνο)**

*

Μωρ' περδικούλα του Μοριά

**Ωρέ, μωρ' περδικούλα, μωρ' περδικούλα του Μοριά
 Μωρ' περδικούλα του Μοριά κοσμοπερπατημένη
 Αυτού ψηλά, γειά σου, πέρδικα, αυτού ψηλά-να που
 πέτεσαι
 Αυτού ψηλά που πέτεσαι και χαμηλά 'γναντεύεις
 Μην είδες κλέ, γεια σου, πέρδικα, μην είδες κλέ-νε-
 φτες πουθενά
 Μην είδες κλέφτες πουθενά, τους Κολοκοτρωναίους;**

*

Εσείς βουνά ψηλά

Εσείς βουνά, ψηλά βουνά, με τα δασιά κλαριά σας,
 με τα δασιά τα έλατα, το εν' απάνω 'ς τάλλο,
 και πύργε της Καστάνιτσας, οπού βαστάτε κλέφταις,
 τους κλέφταις τί τους κάματε, τους
 Κολοκοτρωναίους;
 οπού φορούν χρυσά σπαθιά, μπαλάσκαϊς ασημένιαϊς,
 χρυσά 'ν' και τα ντουφέκια τους, χρυσά μαλαματένια,
 και τα τσαπράζια που φορούν, ούλο μαργαριτάρια.
 Κείνοι το Μάρτη εδῶ ήσανε και τον μισόν Απρίλη,
 και την ημέρα τ' ήη Γιωργιού, που είναι το πανηγύρι,
 φίλοι τους επροσκάλεσαν, τους είχανε τραπέζι.
 Πάνω ποβάλαν τα φαγιά, κ' έκαμαν το σταυρό τους,
 ψιλή φωνίτσα νάκουσαν, ψιλή φωνή νακούνε.
 «Γί' αφήστε τα καλά φαγιά και πάρτε τα ντουφέκια,
 τι οι Τούρκοι σας επλάκωσαν, τι οι Τούρκοι σας
 επήραν.»
 Και τα ντουφέκια πήρανε, και τα σπαθιά τραυήξαν,
 τους Τούρκους εκυνήγησαν, τους κάμαν ένα ένα.

*

Σαράντα παλικάρια

Σαράντα παλικάρια από τη Λιβαδειά
 πάνε για να πατήσουνε την Ντροπολιτσά.
 Στον δρόμο που πηγαΐναν γέροντ' απαντούν
 -Γειά σου, χαρά σου, γέρο -Καλώς τα τα παιδιά
 Πού πάτε παλικάρια, που πάτε ρε παιδιά;
 -Πάμε για να πατήσουμε τη Ντροπολιτσά
 -'Ωρα καλή παιδιά μου να πάτε στο καλό
 -'Ελα μαζί μας, γέρο, γεροντόκλεφτα.
 -Δεν ημπορώ παιδιά μου, γιατί γέρασα,
 -μόν' πάρτε τον υγιό μου το μικρότερο,
 πόχει λαγού ποδάρια και πέρδικας φτερά,

**που ξέρει τα λημέρια που λημέριαζα,
που ξέρει και τις βρύσες πόπινα νερό....**

*

Παιδιά της Σαμαρίνας

**Εσείς μωρέ παιδιά κλεφτόπουλα
παιδιά της Σαμαρίνας
μωρέ παιδιά καημένα
παιδιά της Σαμαρίνας
κι ας είστε λερωμένα.**

**Αν πάτε πάνω μωρέ στα βουνά
κατά τη Σαμαρίνα
μωρέ παιδιά καημένα
κατά τη Σαμαρίνα
κι ας είστε λερωμένα.**

**Τουφέκια μωρέ να μη ρίξετε
τραγούδια να μη πείτε
μωρέ παιδιά καημένα
τραγούδια να μη πείτε
κι ας είστε λερωμένα.**

**Κι αν σας ρωτήσει μωρ' η μάνα μου
κι η δόλια η αδερφή μου
μωρέ παιδιά καημένα
κι η δόλια η αδερφή μου
κι ας είστε λερωμένα.**

**Μη πείτε πως μωρέ έχάθηκα
πως είμαι σκοτωμένος
μωρέ παιδιά καημένα**

**πως είμαι σκοτωμένος
κι ας είστε λερωμένα.**

**Πείτε τους μωρέ πως παντρεύτηκα
τη μαύρη γη πως πήρα
μωρέ παιδιά καημένα
τη μαύρη γη πως πήρα
κι ας είστε λερωμένα.**

*

Όλες οι καπετάνισσες

**Όλες οι καπετάνισσες από το Κακοσούλι,
όλες την Αρτα πέρασαν, στα Γιάννενα τις πάνε,
σκλαβώθηκαν οι ορφανές, σκλαβώθηκαν οι μαύρες.
Κι η Λένω δεν επέρασε, δεν την επήραν σκλάβοι,
μόν' πήρε δίπλα τα βουνά, δίπλα τα κορφοβούνια.
Σέρνει τουφέκι σισανέ κι εγγλέζικα κουμπούρια,
έχει και στη μεσούλα της σπαθί μαλαματένιο.
Πέντε Τούρκοι την κυνηγούν, πέντε τζοχανταραίοι.
«Τούρκοι, για μην παιδεύεστε, μην έρχεστε σιμά
μου!**

**Σέρνω τουφέκια στην ποδιά και βόλια στις
μπαλάσκες».**

**«Κόρη για ρίξε τ' άρματα, γλίτωσε τη ζωή σου».
«Τι λέτε, μωρ' παλιότουρκοι και σεις παλιοζαγάρια;
εγώ είμαι η Λένω Μπότσαρη, η αδερφή του Γιάννη,
και ζωντανή δεν πιάνουμαι εις των Τουρκών τα
χέρια».**

*

Τι έχεις, καημένε κόρακα

**Τι έχεις, καημένε κόρακα, που σκούζεις και
φωνάζεις;**

**Μήπως διψάς για αίματα, για τούρκικα κεφάλια;
Πέρασε από τα Τρίκορφα και σύρε στο Βαλτέτσι,
όπου είν' ο τόπος δυνατός και δυνατά ταμπούρια,
εκεί θα βρεις τα αίματα, τα τούρκικα κεφάλια,
Τρία μπαϊράκια κίνησαν από μέσα από τη χώρα,
το ένα πάει στα Τρίκορφα, τ' άλλο στους Αραχαμίτες,
κι αυτός ο Κεχαγιάμπεης πηγαίνει στο Βαλτέτσι.
Ο Κυριακούλης του μιλάει κι ο Μπεζαντές του λέει:
"Πού πας, βρε Κεχαγιάμπεη, τ' Αλή πασά κοπέλι;
Εδώ δεν είναι Κόρινθος, δεν είναι Πέρα Χώρα,
δεν είναι τ' αργίτικα κρασιά, του Μπέλεση τα κριάρια.
Εδώ είν' ορδή Καρύταινας, μανιάτικο ντουφέκι,
Κολοκοτρώνης αρχηγός με το Μαυρομιχάλη".
Αφήστε τα ντουφέκια σας και βγάλτε τα σπαθιά σας
βάλτε τους Τούρκους εμπροστά, σαν πρόβατα, σαν
γίδια.**

Τα χιόνια στα βουνά

**Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά κι ο ήλιος στα
λαγκάδια**

**έτσι λάμπει κι η κλεφτουριά οι Κολοκοτρωναίοι
πόχουν τ' ασήμια τα πολλά τις ασημένιες πάλες
καβάλα παν στην εκκλησιά, καβάλα προσκυνάνε
νοπού δεν καταδέχονται τη γη να την πατήσουν
καβάλα παίρν' αντίδερο απ' του παπά το χέρι
καβάλα βγήκαν κι έκατσαν στις εκκλησιάς την πόρτα
κι εκεί τους ήρθε η γραφή πικρή φαρμακωμένη
κι απόξω λέει τ' απόγραμμα και μέσα λέει το γράμμα
τ' αδέρφια σας σκοτώθηκαν στις Αιμιαλούς τ' αμπέλι
τους πρόδωσ' ο καλόγερος από το μοναστήρι.
Αστέ παιδιά να φύγουμε στον τόπο μας να πάμε
γιατί μας πλάκωσε η Τουρκιά, οι Αρβανιταράδες.**

*

Ο χορός του Ζαλόγγου

**Έχε γεια καημένε κόσμε
έχε γεια γλυκιά ζωή (2)
κι εσύ δύστυχη πατρίδα
έχε γεια παντοτινή (2)**

**Έχετε γεια βρυσούλες, λόγγοι βουνά ραχούλες
έχετε γεια βρυσούλες κι εσείς Σουλιωτοπούλες**

**Στη στεριά δε ζει το ψάρι
ούτ' ανθός στην αμμουδιά (2)
κι οι Σουλιώτισσες δε ζούνε
δίχως την ελευθεριά (2)**

**Έχετε γεια βρυσούλες, λόγγοι βουνά ραχούλες
έχετε γεια βρυσούλες κι εσείς Σουλιωτοπούλες.**

*

Ο γεροκλέφτης

**Παιδιά μ' σαν θέλτε λεβεντιά και κλέφτες να γενείτε
εμένα να, μωρέ παιδιά, εμένα να ρωτήσετε**

**Εμένα να ρωτήσετε πώς τα περνούν οι κλέφτες
σαράντα χρο, μωρέ παιδιά σαράντα χρόνους έκαμα**

**Σαράντα χρόνους έκαμα στους κλέφτες καπετάνιος
ζεστό ψωμί μωρέ παιδιά, ζεστό ψωμί δεν έφαγα**

**Ζεστό ψωμί δεν έφαγα γλυκό κρασί δεν ήπια
τον ύπνο δε, μωρέ παιδιά, τον ύπνο δεν εχόρτασα**

**Τον ύπνο δεν εχόρτασα του ύπνου τη γλυκάδα
σε στρώμα δε, μωρέ παιδιά, σε στρώμα δεν
επλάγιασα**

**Σε στρώμα δεν επλάγιασα μηδέ σε μαξιλάρι
το χέρι μου, μωρέ παιδιά, το χέρι μου προσκέφαλο**

**Το χέρι μου προσκέφαλο και το σπαθί μου στρώμα
και το ντουφέ, μωρέ παιδιά, και το ντουφέκι μου
αγκαλιά**

Και το ντουφέκι μου αγκαλιά σαν το παιδί η μάνα

**Πιδιά μ' σαν θέ μαύρα πιδιά,
πιδιά μ' σαν θέλτι λιβιντιά
πιδιά μ' σαν θέλτι λιβιντιά κι κλέφτις να γινείτι,**

**ιμένα να ρουτήσιτι του τι τραβούν οι κλέφτις.
Δώδικα χρόνους έκανα στους κλέφτις καπιτάνιους.
ν Όλη μιρούλα πόλιμου, του βράδυ καραούλι1.
Ζιστό ψουμί δεν έφαγα, γλυκό κρασί δεν ήπια.
Το χέρι μου προυσκέφαλου κι του σπαθί μου
στρώμα,
του έρημου καριόφιλου κόρη στην αγκαλιά μου.**

*

Χορεύουν τα κλεφτόπουλα

**Χορε-νε-ύουν τα- μωρέ, τα κλεφτό-νο-πουλα
Χορεύουν τα κλεφτόπουλα, γλεντάνε τα καημένα
Κι ένα, `να μικρό, `να μικρό κλεφτό-νο-πουλο
Κι ένα μικρό κλεφτόπουλο δεν τρώει, δεν τραγουδάει
Μόν `τ' ά-να-ρματα, τ' άρματα του ξύ-νι-ατριζε
Μόν' τ' άρματά του ξύστριζε, του ντουφεκιού του**

λέει

**Ντουφέ-νε-κι κα- μωρέ, καριοφι'-νι-λι μου
Ντουφέκι καριοφίλι μου, σπαθί μου παινεμένο
Πολλές νε-φορές, νε-φορές με γλί-νι-τωσες
Πολλές φορές με γλίτωσες, για γλίτωμε και τώρα**

*

Τα κλεφτόπουλα

**Μάνα μου τα, μάνα μου
τα κλεφτόπουλα τρώνε
και τραγουδάνε, άιντε
πίνουν και γλεντάνε.**

**Μα ένα μικρό μα ένα μικρό
κλεφτόπουλο δεν τρώει,
δεν τραγουδάει, βάι
δεν πίνει δε γλεντάει.**

**Μόν' τ' άρματα,
μόν τ' άρματά του κοίταζε,
του τουφεκιού του λέει:**

**Γεια σου Κίτσο μου λεβέντη,
πόσες φορές, πόσες φορές
με γλίτωσες απ' των εχθρών
τα χέρια κι απ' των Τούρκων
τα μαχαίρια.**

*

Μια κόρη μια ξανθιά κορή

Μια κόρη μια ξανθιά κορή, ξανθιά και μαυρομάτα,
 Τον άντρα της παράτησε, Τούρκον άντρα επήρε.
 Κι ο άντρας της παντρεύτηκε κι άλλη γυναίκα πήρε.
 Βάζει τρακόσια φλάμπουρα κι εξήντα δυο νταούλια,
 Κι από την πόρτα τ'ς απερνάει κι από το παραθύρι.
 -Πάψτε μπρατίμοι τον ηχό, μαστόροι τα νταούλια,
 ν' από ψηλά θα γκρεμιστώ και χαμηλά θα πέσω,
 σαν το γυαλί να ραγιστώ, σαν το κρουστάλλ(ι) να
 θράψω.

Κι ο άντρας της την άκουσε στέκει και τη ρωτάει:
 -Τ' έχεις κόρη μ' και θλίβεσαι και βαριαναστενάζεις;
 Μήνα φλουριά δεν έχουμε, άσπρα και карагрόσια;
 -Φωτιά να κάψει τα' άσπρα σου κι η φλόγα τα
 φλουριά σου,
 μπροστά στον άντρα τον καλό, μπροστά στο
 παλικάρι.

Παν οι ρωμιοί στην εκκλησιά κι πρέπ' ου κόσμους
 όλους.

*

Κλέφτικη ζωή

Μαύρη μωρέ πικρή είν' η ζωή
 που κάνουμε εμείς οι μαύροι
 κλέφτες, εμείς οι μαύροι κλέφτες.

Όλη μωρέ, όλη μερούλα
 πόλεμο. Όλη μερούλα πόλεμο
 το βράδυ καραούλι.

Με φό μωρέ με φόβο τρώμε
 το ψωμί. Με φόβο τρώμε το
 ψωμί, με φόβο περπατάμε.

**Ποτέ μωρέ, ποτέ μας δεν αλλάζουμε.
Ποτέ μας δεν αλλάζουμε
και δεν ασπροφοούμε.**

*

Τα ευζωνάκια

**Στην Αγιά Σοφιά αγνάντια βλέπω τα ευζωνάκια
Στην Αγιά Σοφιά αγνάντια βλέπω τα ευζωνάκια**

**στους πολέμους μαυρισμένα τα ευζωνάκια τα
καημένα
κλέφτικο χορό χορεύουν και τ' αντίπερα
αγναντεύουν.**

**Κι αγναντεύοντας την πόλη τραγουδούν και λένε
Κι αγναντεύοντας την πόλη τραγουδούν και λένε**

**Τούτ' είν' οι χρυσοί της θόλοι, αχ κατακαημένη πόλη
να η μεγάλη εκκλησιά μας, πάλι θα γενούν δικά μας.**

**Στην κυρά τη Δέσποινά μας πες να μη λυπάται
Στην κυρά τη Δέσποινά μας πες να μη λυπάται**

**στις εικόνες να μην κλαίνε, τα Ευζωνάκια μας το λένε
στις εικόνες να μην κλαίνε, τα Ευζωνάκια μας το λένε**

**Κι ο παπάς που 'ναι κρυμμένος μέσα στ' Άγιο Βήμα
Κι ο παπάς που 'ναι κρυμμένος μέσα στ' Άγιο Βήμα**

**Τά Ευζωνάκια δε θ' αργήσει, νά 'βγει να τα
κοινωνήσει
και σε λίγο βγαίνουν τ' Άγια μέσα σε μυρτιές και
βάγια**

*

Του Μπραϊμη

Ο κούκος φέτο δε λαλεί, ούτε και θα λαλήσει,
παρά η τρυγόνα η χλιβερή το λέει το μοιρολόγι.
Φέτο μας ήρθεν Αραπιά και κόβει και σκλαβώνει.
Εσκλάβωσε μικρά παιδιά, γυναίκες με τους άντρες,
κι εσκλάβωσε λεβεντουριά και καπεταναραίους.

*

Του Δράμαλη

Φύσα, μαϊστρο δροσερέ κι αέρα του πελάγου,
να πας τα χαιρετίσματα στου Δράμαλη τη μάννα.

Της Ρούμελης οι μπέηδες, του Δράμαλη οι αγάδες
στο Δερβενάκι κείτονται, στο χώμα ξαπλωμένοι.

Στρωμά'χουνε τη μαύρη γης, προσκέφαλο λιθάρια
και γί'απανωσκεπάσματα του φεγγαριού τη λάμψη.

Κ'ένα πουλάκι πέρασε και το συχνορωτάνε:
«Πουλί, πως πάει ο πόλεμος, το κλέφτικο ντουφέκι;
Μπροστά πάει ο Νικηταράς, πίσω ο Κολοκοτρώνης,
και παραπίσω οι Έλληνες με τα σπαθιά στα χέρια».

Γράμματα πάνε κι έρχονται στων μπέηδων τα σπίτια.

Κλαίνε τ'αχούρια γι'άλογα και τα τζαμιά για
Τούρκους,
Κλαίνε μαννούλες για παιδιά, γυναίκες για τους
άντρες.

*

Του Κυριακούλη Μαυρομιχάλη

Πετρόμπεης καθότανε ψηλά στο Πετροβούνι
κι εσφούγγιζε τα μάτια του μ' ένα χρυσό μαντίλι.
«Τι έχεις, Μπέη, που χλίβεσαι και χύνεις μαύρα
δάκρυα;»

«Σα μ' ερωτάς, Κυριάκαινα, και θέλεις για να μάθεις,
απόψε μου `ρθαν γράμματα από το Μεσολόγγι.
Τον Κυριακούλη σκότωσαν, τον πρώτο καπετάνιο,
και στάζουνε τα μάτια μου και τρέχουν μαύρα
δάκρυα».

*

Ο Ζήδρος

Αφήνω γεια στον Όλυμπο, σ' όλα τα κορφοβούνια
κι εσείς λημέρια μου έρημα, πλατάνια με τους
ίσκιους.

Ζήδρο μου, καπετάνιε μου, του Μαχαιρά ξεφτέρι,
Ζήδρο μου, η θυσία σου τη λευτεριά θα φέρει.

Βρυσούλες με κρύα νερά και χαμηλά λημέρια,
αφήνω γειά στους σταυραετούς και σ' όλα τα
ξεφτέρια.

Ζήδρο μου, καπετάνιε μου, του Μαχαιρά ξεφτέρι,
Ζήδρο μου, η θυσία σου τη λευτεριά θα φέρει.

Αφήνω γεια στον ήλιο μου και στο χρυσό φεγγάρι
που μου `φεγγε να περπατώ σαν άξιο παλληκάρι.

**Ζήδρο μου, καπετάνιε μου, του Μαχαιρά ξεφτέρι,
Ζήδρο μου, η θυσία σου τη λευτεριά θα φέρει.**

*

Ο γέρος του Μοριά

**Ένα τραγούδι θα σας πω για τον λεβέντη,
τον ασπρομάλλη μου το γέρο τον Μοριά
και βάλτε αδέρφια μου για να στηθεί το γλέντι
Τριπολιτσιώτικο κρασί και ψησταριά.**

**Στήσε χορό ξενητεμένε Μοραΐτη,
απόψε ας παίξουνε λαγούτα και βιολιά
και πες πως γύρισες στο πατρικό σου σπίτι
και πως σε πήρανε οι γέροι σου αγκαλιά.**

**Γεια και χαρά σας Μοραΐτες αδερφοί
και σεις κοπέλες γεια σας,
τη λευτεριά η Ελλάδα μας
χρωστάει στη λεβεντιά σας.**

**Τώρα που αίμα αδερφικό το χώμα ιδρώνει
κι η Ελλάδα πνίγει την Ελλάδα στα βουνά,
έβγα απ' τον τάφο Θοδωρή Κολοκοτρώνη
κι αδέρφια κάνε όλους τους Έλληνες ξανά.**

**Τα όμορφα χρόνια τα παλιά να ξαναζήσουν
και στου Ταΰγετου την πιο ψηλή κορφή,
των πρόγονών μας οι σκιές χορό να στήσουν
και να τους λέει τ' αγέρι ετούτη τη στροφή.**

**Γεια και χαρά σας Μοραΐτες αδερφοί
και σεις κοπέλες γεια σας,**

**τη λευτεριά η Ελλάδα μας
χρωστάει στη λεβεντιά σας.**

**Γεια και χαρά σας Μοραϊτες αδερφοί,
που η μάνα αν δε σας γέννα,
ούτ' Άγια Λαύρα θα `χαμε, ουτέ Εικοσιένα.**

*

Γλυκοχαράζει η χαραυγή

**Γλυκοχαράζει η χαραυγή
και λάμπ' ο ουρανός κι η γη.
Φέρνει την ελευθεριά μας
και το τέλος της σκλαβιάς μας.**

**Στα Βέρβαινα στα Δολιανά
γεια σου χαρά σου κλεφτουριά.
Στο Βαλτέτσι στο Λεβίδι
πέφτει αδιάκοπο λεπίδι**

**Κι από του Διάκου το σουβλι
φτιάχνει ο Κανάρης το δαυλι
κι ο Μιαούλης το τιμόνι
πες το κότσουφα κι αηδόνι**

*

Του Δήμου

**Σήμερα, Δήμο μ', Πασκαλιά, σήμερα πανηγύρι.
τα παλικάρια χαίρονται και ρίχνουν στο σημάδι,
κι εσύ, Δήμο μ', στα Γιάννινα, στην πόρτα του βιζίρη,
στον άλυσσο, στο κούτσουρο, στο έρημο τουμρούκι.
Και όλος ο κόσμος τόλεγαν, και Τούρκοι και Ρωμαίοι.**

«Δήμο μου, κάτσε φρόνιμα, νά' χης τ' αρματολίκι.»
 – **«Και τι κακό σας έκαμα και κλαίετε από μένα;
 Να δώκη ο Θεός κι η Παναγιά, και αφέντης Άγι-
 Γιώργης,
 να γιάνη το χεράκι μου, να ζώσω το σπαθί μου...»**

*

Τρεις περδικούλες

**Τρεις περδικούλες κάθονται,
 στον Όλυμπο στη ράχη μοιρολογούσαν κι έκλαιγαν,
 μοιρολογάν και λένε.**

**Εσείς πουλιά πετούμενα που πάτε στον αέρα
 να πάτε και στη Τζόρτζαινα, Ναούμη τη γυναίκα.
 Να μην τα πλέξει τα μαλλιά, κοσί να μην τα φτιάξει.
 Να μην τα βάλει τα φλουριά, να μην τα καμαρώνει.
 Ναούμη τον βαρέσανε στου Διάκου το νταβούρι.**

*

Θρήνος των Ηπειρωτών

**Ές όλον τον κόσμο ξαστεριά, σ' όλον τον κόσμο ήλιος
 και `ς τα καϊμένα Γιάννενα μαύρο, παχύ σκοτάδι,
 τι φέτο εκάμαν τη βουλή οχτώ βασιλεια ανθρώποι
 κ' εβάλανε τα σύνορα `ς της Άρτας το ποτάμι
 κι' αφήκανε τα Γιάννενα και πήρανε την Πούντα,
 κι' αφήκανε τα Γιάννενα και πήρανε την Άρτα,
 κι' αφήκανε το Μέτσοβο με τα χωριά του γύρα.**

*

Αφήνω γεια στις όμορφες

**Αφήνω γεια στις όμορφες
και γεια τις μαυρομάτες
εγώ πάω στα Γιάννενα
στού Μπέη τα σαράια.**

**Βρίσκω τον Μπέη που λούζονταν
σε μια χρυσή λυγένη
καλή μερά σου Μπέη μου
καλώς τη βλάχα που `ρθε.**

**Εγώ είμ' η βλάχα η έμορφη
η βλάχα η ξακουσμένη
πό' χω τα χίλια πρόβατα
τα τρεις χιλιάδες γίδια.**

**Λύκος να φάει τα πρόβατα
και σκάρκαλος τα γίδια
να μείνει η βλάχα η έμορφη.**

**Στο 'να βουνό τα πρόβατα
στ' άλλο βουνό τα γίδια
κι ανάμεσα στα δυο βουνά
ρόδοι και μύλοι αλέθουν.**

**Τα έξι αλέθουν με νερό
τα έξι με το γάλα
κι απ' τον αφρό του γάλατος
οι βλαχοπούλες πλένουν.**

**Η μια πλένει τους άρρωστους
κι η άλλη τους λαβωμένους**

**κι η τρίτη η καλύτερη
τους αρραβωνιασμένους.**

*

Όλυμπος κι ο Κίσαβος

**Ο Όλυμπος κι ο Κίσαβος, τα δυο βουνά μαλώνουν,
το ποιο να ρίξει την βροχή, το ποιο να ρίξει χιόνι.
Ο Κίσαβος ρίχνει βροχή κι ο Όλυμπος το χιόνι.
Γυρίζει τότε ο Όλυμπος και λέει του Κισσάβου.
“Μη με μαλώνεις, Κίσαβε, βρε τουρκοπατημένε,
που σε πατάει η Κονιαριά κι οι Λαρσινοί αγάδες.
Εγώ είμ’ ο γέρος Όλυμπος στον κόσμο ξακουσμένος,
έχω σαράντα δυο κορφές κι εξήντα δυο βρυσούλες,
κάθε κορφή και φλάμπουρο κάθε κλαδί και κλέφτης.
Κι όταν το παίρν’ η άνοιξη κι ανοίγουν τα κλαδάκια,
γεμίζουν τα βουνά κλεφτιά και τα λαγκάδια
σκλάβους.
Έχω και το χρυσόν αϊτό, το χρυσοπλουμισμένο,
πάνω στην πέτρα κάθετα και με τον ήλιο λέγει:
-“Ηλιε μ’, δεν κρους τ’ από ταχύ, μόν’ κρους το
μεσημέρι,
να ζεσταθούν τα νύχια μου, τα νυχοπόδαρά μου;”**

*

Του Κίτσου η μάνα

**Του Κίτσου η μάνα κάθονταν στην άκρη στο ποτάμι
με το ποτάμι μάλωνε και το πετροβολούσε.
«Ποτάμι, για λιγόστεψε, ποτάμι, γύρνα πίσω,
για να περάσω αντίπερα, στα κλέφτικα λημέρια,
πο’ `χουν οι κλέφτες σύνοδο κι όλοι οι καπεταναίοι».
Τον Κίτσο τότε πιάσανε και παν’ να τον κρεμάσουν.**

**Χίλοι τον παν' από μπροστά και δυό χιλιάδες πίσω,
 κι ολοξοπίσω πάγαινε η δόλια του η μανούλα.
 «Κίτσο μου, πού είναι τ' άρματα, πού τα 'χεις τα
 τσαπράζια,
 τις πέντε αράδες τα κουμπιά τα φλωροκαπνισμένα;»
 «Μάνα λωλή, μάνα τρελή, μάνα ξεμυαλισμένη,
 μάνα, δεν κλαίς τα νιάτα μου, δεν κλαίς τη λεβεντιά
 μου,
 μον' κλαίς τα 'ρημα τ' άρματα, τα 'ρημα τα
 τσαπράζια;»**

Των Λαζαίων οι γυναίκες

Τρία πουλάκια κάθονται στον Έλυμπο στην ράχη.
 Το 'να τηράει τα Γιάννινα, τ' άλλο την Κατερίνα,
 το τρίτο το καλύτερο μοιρολογάει και λέει:
 «Τι 'ν' το κακό που πάθαμε, οι μαύροι οι Λαζαίοι!
 Μας χάλασε ο Βελή-πασάς, μας έκαψε τα σπίτια,
 μας πήρε τις γυναίκες μας, μας πήρε τα παιδιά μας!
 Στον Τούρναβο τις πάπαε, πεσκέσι του βεζύρη!
 Μπροστά πηγαίνει η Τόλιαινα κι οπίσω οι συννυφάδες,
 κι οπίσω-οπίσω η Κώσταινα με το παιδί στο χέρι!
 Σαν μήλο, σαν τριαντάφυλλο, σαν νεραντζιά κομμένη!
 Βγαίνουν κυράδες, την τηρούν από τα παραθύρια:
 «Ποιες είν' αυτές οπο' 'ρχονται στην Πόρτα, στο σαράι;».
 «Κυράδες, τι λογιάζετε, κυράδες, τι τηράτε;
 Εμείς είμαστε κλέφτισσες, γυναίκες των Λαζαίων»!
 Βελή-πασάς αγνάντευε, στέκει και τις ρωτάει:
 «Γυναίκες, πού είν' οι άντροι σας κι οι καπεταναραίοι;»
 «Είναι ψηλά στον Έλυμπο, ψηλά στα κυπαρίσσια».
 «Πάρτε τες τρεις, φλακώστε τες, βάλτε τες στο μπουντρούμι,
 την Κώσταινα την όμορφη, φέρτε την στο χαρέμι!».

Ο Όλυμπος κι ο Κίσσαβος

Ο Όλυμπος κι ο Κίσσαβος, τα δυο βουνά μαλώνουν,
 το ποιο να ρίξει την βροχή, το ποιο να ρίξει χιόνι.

Ο Κίσαβος ρίχνει βροχή κι ο Όλυμπος το χιόνι.
 Γυρίζει τότε ο Όλυμπος και λέει του Κισσάβου.
 «Μη με μαλώνεις, Κίσαβε, βρε τουρκοπατημένε,
 που σε πατάει η Κονιαριά κι οι Λαρσινοί αγάδες.
 Εγώ είμ' ο γέρος Όλυμπος στον κόσμο ξακουσμένος,
 έχω σαράντα δυο κορφές κι εξήντα δυο βρυσούλες,
 κάθε κορφή και φλάμπουρο κάθε κλαδί και κλέφτης.
 Κι όταν το παίρν' η άνοιξη κι ανοίγουν τα κλαδάκια,
 γεμίζουν τα βουνά κλεφτιά και τα λαγκάδια σκλάβους.
 Έχω και το χρυσόν αϊτό, το χρυσοπλουμισμένο,
 πάνω στην πέτρα κάθετα και με τον ήλιο λέγει:
 -«Ήλιε μ', δεν κρους τ' από ταχύ, μόν' κρους το μεσημέρι,
 να ζεσταθούν τα νύχια μου, τα νυχοπόδαρά μου;».

Σαράντα Παλικάρια

Σαράντα παλληκάρια από τη Λεβαδιά
 Βγήκαν αρματωμένα , πάνε για κλεψιά.
 Πάνε για να πατήσουν το Καλό Χωριό
 Κάνα δεν έχουν πρώτο και τρανύτερο.
 Γυρεύουν ένα γέρο για την ορμηνεία
 Επήγαν και τον βρήκαν σε βαθειά σπηλιά
 Οπέλιωνε τ' ασήμι κι' έφτιανε κουμπιά.

Γειά σου χαρά σου γέρο, καλώς τα παιδιά
 Καλώς τα παλληκάρια, τα κλεφτόπουλα.
 Σήκου να βγούμε γέρο, κλέφτες στα βουνά
 Δεν ημπορώ παιδιά μου, γιατ' εγέρασα.
 Περάστε από τη στάνη και τα πρόβατα
 Και πάρτε τον υγιό μου τον μικρότερο.
 Πώχει λαγού ποδάρι, δράκου δύναμη
 Ξέρει τα μονοπάτια και τα σούρματα
 Ξέρει και τα λημέρια που λημέριαζα
 Ξέρει τις κρύες βρύσες πώπινα νερό

Ξέρει τα μοναστηρια πώπαιρνα ψωμί
Και ξέρει και τις τρύπες που κρυβόμουνα.

Αυτού μπροστά που πάτε στο Καλό Χωριό
Έχει όμορφα κορίτσια και γλυκά κρασιά
Τήρα μη σας μεθύσουν και σας πιάσουνε
Και στον κατή σας πάνε , σας κρεμάσουνε.

Του γέρου την ορμήνεια την ξεχάσανε
Επήγαν και μεθύσαν και τους πιάσανε.
Σαν τα' άκουσε κι ο γέρος χαμογέλασε
Κουμπούρια ξεκρεμάει κι' αρματώνεται.

Στο δρόμο που πηγαίνει βρίσκει τον πασά:
Ώρα καλή πασά μου και Τουρκοκριτή
Να βγάλει τα παιδιά μου απ' τη φυλακή

Της νύχτας οι αρματολοί και της αυγής οι κλέφτες

Της νύχτας οι αρματωλοί και της αυγής οι κλέφταις
ολονυχτίς κουρσεύανε και την αυγή κοιμώνται,
κοιμώνται 'ς τα ψηλά βουνά και 'ς τους παχιούς τους ήσκιους.
Είχαν αρνιά και ψένανε, κριάρια σουβλισμένα,
είχαν κ' ένα γλυκό κρασί από το μοναστήρι,
είχαν και σκλάβα νέμορφη και τους κερνάει και πίνουν.

«Κέρνα μας, σκλάβα, κέρνα μας γεμάτα τα ποτήρια,
και κείνονεν οπού αγαπάς για διπλοκέρασέ τον,
και 'ς το δικό μου το γυαλί ρήξε σπειρί φαρμάκι,
για ναν το πίνω βράδυ αυγή, αυγή και μεσημέρι,
να κατακάτση ο σεβντάς, σεβντάς πού 'χω για σένα».

*

Τα χιόνια στα βουνά

Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά κι ο ήλιος στα λαγκάδια,
έτσι λάμπει και η κλεφτουριά.
έτσι λάμπει και η κλεφτουριά
Οι Κολοκοτρωναίοι, πού 'χουν τ' ασήμια τα πολλά
που 'χουν τ' ασήμια τα πολλά τις ασημένιες πάλες,
Π' αυτοί δεν καταδέχονται
Π' αυτοί δεν καταδέχονται τη γης να την πατάνε,
καβάλα πάν' στην εκκλησιά
Καβάλα πάν' στην εκκλησιά καβάλα προσκυνάνε,
καβάλα παίρνουν αντίδωρο.